

מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית

- 1 הברכה במקורות
- 2 הברכה במנהגי ישראל
- 3 ההקשר האסטרונומי
- 4 זמנה של הברכה
- 5 דעות אחרות לגבי זמן הברכה
- 6 ראו גם
- 7 לקריאה נוספת
- 8 קישורים חיצוניים

הברכה במקורות

תנו רבנן (=שנו רבותינו): הווא חמה בתקופתה, לבנה בגבורתה, וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן - אומר 'ברוך עושה בראשית'. ואימת הוי (=ומתי קורה "חמה בתקופתה")? אמר אביי: כל כ"ח שנין והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת נגהי ארבע (=כל 28 שנה, כאשר חוזר המחזור ונפלת תקופת ניסן במזלו של שבתאי בערב שבין יום שלישי לרביעי).

אותה ברייתא נזכרת גם במדרש רבה על ספר ויקרא (פרשה כג, פסוק ח).

וכך פסק הרמב"ם (הלכות ברכות י', יח):

הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחילת המחזור של שמונה ועשרים, שהתקופה בתחילת ליל רביעי-- כשרואה אותה ביום רביעי בבוקר, מברך עושה בראשית...

עם זאת, יש שגרסו בגמרא "עושה מעשה בראשית", כחלק מן הגרסאות בוויקרא רבה (אחת הגרסאות שם אף נוקטת את הלשון "עושה שמים וארץ"). זוהי גם הברכה המקובלת כיום:

ברוך אתה ה', אלהינו, מלך העולם, עושה מעשה בראשית.

הברכה במנהגי ישראל

עקב נדירותה של הברכה, נהגו בקהילות שונות לברכה ברוב עם. כך הוא מנהג יהדות אשכנז בארץ ישראל [1]

הרואה חמה בתקופתה, מברך בשם ומלכות "בא"ה אמ"ה עושה מעשה בראשית". בערב מכריזים להשכים בבוקר לתפילת הוטיקין ולברכת החמה, ושמים מעוררים את הקהל להשכמה. מיד אחר התפילה בלחש, קודם חזרת הש"ץ, יוצאים למקומות שרואים משם את החמה כדי לברך את הברכה.

בבשנת ה'תר"א (1841) תיקן הרב ר"מ סופר טקס מיוחד לאמירת הברכה, הכולל פסוקים המדברים בשבח עשיית המאורות והשמים. ולאחר מכן קדיש וחפילה מיוחדת.

מאה	מועדי הברכה
המאה ה-18	כ"ז באדר ב' ה'תס"א - 6 באפריל 1701
	ז' בניסן ה'תפ"ט - 6 באפריל 1729
	ט"ז בניסן ה'תקי"ז - 6 באפריל 1757
	כ"ו בניסן ה'תקמ"ה - 6 באפריל 1785
המאה ה-19	ז' בניסן ה'תקע"ג - 7 באפריל 1813
	ט"ז בניסן ה'תר"א - 7 באפריל 1841
	כ"ו בניסן ה'תרכ"ט - 7 באפריל 1869
	ה' בניסן ה'תרנ"ז - 7 באפריל 1897
המאה ה-20	י"ד בניסן ה'תרפ"ה - 8 באפריל 1925
	כ"ג בניסן ה'תשי"ג - 8 באפריל 1953
	ד' בניסן ה'תשמ"א - 8 באפריל 1981
המאה ה-21	י"ד בניסן ה'תשס"ט - 8 באפריל 2009
	כ"ג בניסן ה'תשצ"ז - 8 באפריל 2037
	ב' בניסן ה'תתכ"ה - 8 באפריל 2065
	י"ב בניסן ה'תתנ"ג - 8 באפריל 2093

דעות אחרות לגבי זמן הברכה

ישנן דעות אחרות לגבי הזמן בו צריכה להאמר ברכת החמה, והן מבוססות כנראה על גרסאות שלא גרסו את דברי אביי בגמרא. שריד לכך אנו מוצאים ברי"ף שלא מזכיר את דברי אביי.

סידור רס"ג ורבנו בחיי על בראשית א' יד, כותבים שיש לברך על החמה בתקופת תמוז, כלומר כאשר החמה בתוקפה.

הערוך, בערך "חמה", הביא פירוש אחר מן המקובל, שעל פיו מברכים את הברכה כשרואים את השמש לאחר שלושה ימים מעוננים שבהם לא נראתה השמש. ב"מוסף הערוך" פירש שם: "ודע דהא דאיתמר בירושלמי (שהביאו רבינו) אמר ר' הונא הדא דתימר בימות הגשמים ואחר שלושה ימים שנאמר ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים ורוח עברה ותטהרם. - קאי על דאיתמר שם והרקיע בטהרתה על זה מפרש רב הונא... ואגב צריך טעם שהשמיטו כל הראשונים והאחרונים דצריך לברך כשרואה חמה אחר שהיו ג' ימי מעוננים כדאיתא בירושלמי להדיא באין חולק. ואולי משום דגמ' דילן (דף נ"ט) מפרש אביי ענין רקיע בטהרתה באופן אחר".